

ב"ה מאורות הראי"ה קוק לפרשת השבוע

פרשת וישב

כיצד להנהיג את עם ישראל-מהות המחלוקת בין יוסף ואחיו.

הדרוש השלשה ועשרים

במדרש תנחומא: עבירתם של שבטים כלכלה את העולם, וכבר הארכתי בזה בע"ה במק"א, ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע.

הנה בראש כל עלינו לדעת כי סגולת ישראל, ופעולת סגולה זאת בין בנוגע לעצם קדושת עם ב"י עצמם בין הנוגע לכל העולם כולו, תלוי ב' דברים, וכל אחד מהם יש לו תוכן בפ"ע, אם שמתאחדים ומתלכדים יחדיו ובקנה אחד עולים, אבל הם שני דברים נפרדים בפועל והנהגה.

הדבר הא' הוא קדושת ישראל מצד עצמם "כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו", "כי חלק ד' עמו יעקב חבל נחלתו". והסגולה הזאת של בחירת ישראל מצד עצמם וקדושתם אינה תלוי כלל בשום תנאי בעולם כ"א כבחירת כל הדברים הטבעיים על טבעם, שאינם כלל תחת ענין הבחירה והמעשים. ע"כ דימה הכתוב חזוק בחירת סגולת ישראל אל חוקי הטבע שהם איתנים וקיימים, לא יורו מטבעם בשום מקרה להתבטל כליל. ואמר הנביא: "כה אמר ד' נתן שמש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה רגע הים ויהמה גליו ד' צבאות שמו, אם ימשו החקים האלה מלפני נאם ד' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים, כה אמר ד' אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה גם אני אאמס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם ד'". שהכתובים הללו מבארים שני ענינים, האחד שבחירת ישראל בחירה קיימת וקבועה היא ואין שום דבר בעולם שיוכל לגרום ח"ו ביטולה, והשני שאינה תלויה בטבע מושג ע"פ שכל האנושי, שלזה ה" צריך השלמה של מעשים ומדות מוחשת. ע"כ אמר שכמו שחוקי הטבע חזקות הן, כמ"כ חוקי מציאות בחירת ישראל, עד שביטולה א"א כלל, ואינה תלוי בשום בחירה וענין. ועוד אמר שכמו שעומק פנימיות הכוחות הוא נעלם, ואינו מושג בשכל האנושי במה כחם גדול לפעול פעולתם ומהו הכח הרודה בהם, כן א"א להשיג כלל במה תלוי בחירת ישראל. כי אפי' בקלקול של כל המעשים והמדות בתכלית ההשחתה ח"ו, אעפ"כ לא זו מחבבם ומקרי בני", וזהו דבר תלוי בסגולה פנימית שאינה מושגת כלל. ע"כ אמר על הראשונה שהיא ענין חזוק כח בחירה זו "אם ימשו החקים האלה וגו'", ועל גדול עומק בחירה זו והסתרתה מצד היותה בלתי תלוי כלל במעשים

במדרש זב"ה: "וישב יעקב", כך אמרו חכמים: 'אלה תלדות יעקב יוסף', התולדות הללו לא באו אלא בזכותו של יוסף ובשבילו, כלום הלך יעקב אצל לבן אלא בשביל רחל, התולדות הללו היו ממתנות עד שנולד יוסף, הה"ד: 'וייה כאשר ילדה רחל את יוסף', כיון שנולד שטנו של אותו רשע ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה וגו'. מי מורידן למצרים יוסף, מי ממלכלן יוסף, הים לא נקרע אלא בזכותו של יוסף, הה"ד: 'ראוך מים אלהים ראוך מים יחילוך' גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה". ובמ"א אמרו חז"ל: 'כל ישראל נקראו על שמו של יוסף' שנאמר: 'נהג כצאן יוסף', וראוי לבאר מהו ענין יוסף, ובמה כחו גדול במה שרומזו אל המקום אשר לו בפעולת כלל ישראל עד שכל ישראל נקראו על שמו, מה שא"כ בכל השבטים שאינם נקראים על שמם כ"א יהודה שעל שמו נקראו מפני שזכה במלכות, אבל יוסף הלא לא זכה במלכות קיימת לדורות ובמה איפוא יקרא כל ישראל על שמו. גם ראוי לבאר כפי האפשרי בעה"י מהו ענין התרין משיחין דאמרו חז"ל, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד, אשר פעולת משיח בן דוד לא נעלמה מעין כל שהוא היושב על כסא דוד להכין לסעד כסא ד', אבל משיח בן יוסף מה ענינו. גם לבאר למה דוק יוסף הוא שטנו של עשו, ולא אחר מהבנים שכולם זרע קודש מטע ד'. וכאשר נחדרו להתבונן בדברים הללו אולי יתבאר לנו בע"ה קצת תוכן השנאה של האחים הקדושים הללו מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם כי הכל מיד ד' היתה זאת. אבל עלינו לדעת כי קלקולם של גדולי עולם הללו לא יסוב ח"ו על מרכז של פחזות ורע נפש, כ"א קשור בעומק מועצות ודעת. ואם כי החטיאו המטרה, אבל גם חטא זה נעשה לברכה לדור אחרון, וכדחז"ל

א	בראשית לו א.	ו	בראשית רבה פרשה פד ה.
ב	שם שם ב.	ז	מדרש שוחר טוב תהלים ג ג וע"י
ג	שם ל כה.	ח	רש"י תהלים פ ב.
ד	תהלים עז יז.	ט	תהלים פ ב.
ה	שם שם טז.		ע"י טובה נב.

ומדות אמר: "אם ימדו שמים וגו' ויחקרו מוסדי ארץ למטה גם אני אאמס וגו' על כל אשר עשו". כלומר שאם היתה בחירת ישראל מושגת בשכל מצד יתרונם לבד, ה"י השכל מחייב ח"ו שתתבטל בחירה זו בביטול היתרון בקלקול מעשיהם. אבל דבר זה תלוי בענין פנימי, סגולה עצמית שאין להשיג כלל, שלמות נסתרת בעומק הנפשות, דומה לעומק סגולות החקים הטבעיים אשר טוד דרך התחלתם א"א כלל להגיע בבניית האדם ולא בשום מחקר. ע"כ אין כח בשום שכל ומחקר לדעת על מה נוסדה בחירת עם זו קנה צור ישראל לסגולתו. הענין השני בסגולת ישראל הוא סגולת בחירת ישראל מצד התורה. שהתורה היא שלמות נוספת על שלמותן של ישראל, והיא ג"כ נתנה בברית שגם היא לא תעבור מהם לעולמים כדכתיב: "כי לא תשכח מפי זרעו"י, וכמשה"כ: "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי"י, ודקרא בברית התורה ג"כ משתעיי כדחז"ל" וכמ"ש: "ואני זאת בריתי וגו' ודברי אשר שמתי בפין וגו'". דימה ג"כ ברית התורה אצל ישראל לחזוק דברים הטבעיים שהעברתה ובטולה נמנעים.

ובכלל אלה השני ענינים הם ברית המילה וברית התורה. שהתחלת בחירת ישראל נמצאת משעה שצוה השי"ת ברית המילה לאברהם אבינו ע"ה, שאז נאמר: "להיות לך לאלהים ולזרעך אחרוך"י, שזה היעוד שיהי השי"ת לאלהים לזרעו אחריו לעולם. שכיון שחל שם שמים על ישראל לא יתבטל לעולם כמ"ש חז"ל ע"פ: "אשר נשבעת להם בך"י, "אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ הייתי אומר כשם ששמים וארץ בטלים כך שבועתך בטלה, ועכשיו שנשבעת להם בשמן הגדול מה שמך הגדול חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים"י, כמ"כ כיון שנקרא שמו של הקב"ה על ישראל זרעו של אברהם אי אפשר כלל שתהי בחירה זו בטלה. ובדאי שתי הבריות הללו יש לכ"א מהן פעולה ומקום בהנהגת כלל ישראל, וכ"א מהנהגה ה" הצורך נותן שתשתרש בהנהגת השבטים שהם הבונים הפרטיים של כלל ישראל להיות על ידם לגוי קדוש הראויים לבחירה אלהית תמידית.

והנה להנהיג וליסד בכלל האומה ההנהגה ע"פ קדושת התורה מנקודת האמת שע"פ התורה לבדה, דבר זה הוא מעלה גדולה ועליונה, מ"מ רבים יהיו עפ"י שלא יהי להם חלק ונחלה בקדושת ישראל אותן שריפו ידיהם מן התורה, מכללה. ובאמת רצון השי"ת לחשוב מחשבות לבל ידח ממנו נדח, ע"כ תהי תועלת גדולה ע"י התיסדות ההנהגה האלהית באומה ודבוקים בשמו ית' ג"כ מצד עצמיות קדושתם של ישראל, וכמ"ש: "זה יאמר לד' אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתב ידו לד' ובשם ישראל יכנה"י. והנה יוסף ה" זיו איקונין שלו דומה ליעקב"י והי' דומה לו בכל מקרי"י, ועיקר מבטו של יעקב אע"פ שהי' כולל ב' השלמיות הללו, מ"מ כל מעינו ה" בתורה, ע"כ אפי' כבוד אב ביטל כדי לעסוק בתורה י"ד שנה שנטמן בבית שם ועבר"י. גם אל יוסף מסר כל חכמתו"י, והי' עיקרו של יוסף קבוע בשלמות התורה, ע"כ נאמר עליו: "כי

והנה מאחר שכל השתדלות האבות היתה כמו שכתב הרמב"ם במו"נ להקים אומה אחת המכרת את השי"ת והולכת בדרכיו"י, ודאי ידעו ג"כ שעתידי השי"ת להתגלות עליהם בגילוי הנבואה לתן להם תורה ואז תהי השלמת הבחירה האלהית. אבל איוו משתי הבחירות הללו תהי עקרית ושולטת על חברתה עד שתהי חברתה בטלה אצלה כתור תכלית שהאמצעי בטל לה, מהי התכלית או האמצעי, אם בחירת ישראל מצד סגולתם העצמית היא התכלית והתורה היא אמצעית לבחירה זו, או שהתורה ושלמותה היא התכלית העקרית ובחירת סגולתן של ישראל מצד עצמן היא הכנה לשלמות זו של התורה, דבר זה הוא שאלה גדולה ראוי לחקרה ולהבינה. ובאמת אמרו חז"ל במדרש שהתורה נבראת בשביל ישראל"י.

טו	דברים לא כא.	יט	בראשית יז ז.
טז	ירמיה לג כה.	כ	שמות לב ג.
יז	שבת לג וע"י פסחים טח:	כא	ברכות לב.
יח	ישעיה נט כא.		

כב	מורה נבוכים חלק ג פרק נא.	כו	בראשית רבה פרשה פד ח.
כג	קהלת רבה פרשה א ד.	כז	תנחומא וישב סוף פרשה א.
כד	בראשית כה כו.	כח	מגילה יז.
כה	ישעיה מד ה.	כט	בראשית רבה פרשה פד ח.

בן זקנים הוא לוי^ל כדמתרגמנין: "ארי בר חכים הוא לוי^ל". וזה הי' דרך עבודת הקודש אשר לו ג"כ, והי' מתאמץ שיהי' דרך זה העיקרי בהנהגת ישראל. והנה להגן על ישראל בפני אויביהם הרוצים לעקר ולקעקע בצתם ח"ו, העיקר הוא שמירת התורה כדכתיב: "אני חומה^ל", ודרשו חז"ל: "אני חומה זו תורה^ל". ע"כ כח של יוסף הוא העיקר בהבטחת שמירתן של ישראל, ע"כ הוא שטנו של עשו, כי אור התורה הוא משמר קדושתן של ישראל בגלות. אבל לענין עצם המעלה של ישראל בתוספות שלמות, דבר גדול הוא מעלתן מצד עצמם, ע"כ נתינת התורה היתה ע"י כפיית הר כנגינת^ל, להורות שיש לישראל מעלה גדולה ונעלמת שזאת המעלה היא עצמית בהם, והיא מגיעתם אל קדושת התורה ג"כ.

ובאמת מצינו הנהגה של הנבואה שהיא מיוחדת לישראל מצד עצם קדושת נפשם, כמש"כ: "ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה^ל", והיא מעלה זולת מעלת התורה. והנה יש לנבואה הנהגה בישראל אבל היא מצומצמת מאד, שהי' "אין נביא רשאי לחדש דבר^ל", ואפי' לקבע הלכה לטהר את הטהור חכם רשאי ולא נביא, וכדחז"ל במשל דחכם ונביא למה הוא דומה, למלך ששלח שני שרים למדינה, לא' אמר אם יראה לכם חותם שלי תאמינו בו וא"ל לא תאמינו בו, ולא' אמר אפי' אינו מראה לכם חותמי תקבלו דבריו, כך נביא אינו נאמן כ"א ע"י אות ומופת וחכם נאמן אפי' בלא אות ומופת^ל, גם יש ביד חכם ע"פ התורה לחדש דברים הרבה משא"כ נביא^ל. והנה האחים הקדושים הי' דרכם ושיטתם להגדיל מעלת ישראל מצד קדושת נפשם ג"כ בהנהגה, שתהי' היא העקריה, והנהגת התורה שהיא קדושה נוספת להם טפלה לה ונסמכת אליה. לא כן היתה דעת יוסף ודרכו, כ"א להיות בר חכים, ושתהי' הנבואה שהיא מצד עצם קדושת ישראל נסמכת וטפלה אל הנהגת התורה.

והנה הטבע משועבד אל התורה כמו שהאריך בזה החסיד בחוה"ל^ל, וכמ"כ הוא משועבד אל הנבואה, שגם הנבואה היא למעלה מכל עניני הטבע.

ל	בראשית לו ג.	לו	יומא פ.
לא	אונקלוס שם.	לז	ירושלמי ברכות פרק א הלכה ד, שיר
לב	שיר השירים ח י.		השירים רבה פרשה א ב ד"ה ד"א כי טובים.
לג	פסחים פז.	לח	שבת קד.
לד	ע"י שבת פח.	לט	שער הבחינה סוף פרק ד.
לה	שמות לג טז.		

ומצינו לפ"ז שתי פעולות בנבואה וכמ"כ בתורה. הא' היא לענין הידיעה והחידושים, שישנם חידושים נבואיים בידיעת התורה והחכמה וישנם חידושים תוריים מצד חכמת התורה. והנה התורה נמשלת בשם שדה וכן החכמה ככלל, והת"ח נקראים עפ"ז בס' זוה"ק בשם מחצדי חקלא^ל, ובדברי חז"ל בגמ': "הבאים ירש יעקב יציץ ופרח ישראל^ל", תני רב יוסף אלו תלמידי חכמים שבבבל שעושין יציץ ופרחים לתורה^ל, וכמו שדרשו חז"ל: "ורב תבואות בכח שור^ל וכמ"כ: "ומי אהב בהמון לו תבואה^ל", על תבואתה של תורה^ל. וכמ"כ יש ענין השליטה על הטבע, שהתורה שולטת והנבואה ג"כ, שתיהן על הטבע, מ"מ כיון שהתורה שולטת על ענין הנבואה שהיא מיסוד קדושתם של ישראל העצמית, כמ"כ שליטת התורה שעל הטבע גדולה משליטת הנבואה שעל הטבע. וע"ז מוסבים שני חלומותיו של יוסף. באמרו תחילה: "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה^ל" שרומזים על אלומות משך החכמה, שגם אתם מצד כשרון הנבואה שבאה מצד עצמות הקדושה של ישראל, גם אני מצד מעלת התורה המיוחדת, שנינו יחד נקצור פרי חדש משרה החכמה והתורה. אבל "קמה אלמת^ל" שהדברים שע"פ התורה הם קיימים לעולם, "דברי חכמים כדרכנות^ל", "וגם נצבה^ל", משא"כ שלמות הנבואה אינה כ"א להוראת שעה, גם אין לה ממשלה קבועה כי א"א להורות נגד התורה ע"פ הנבואה בדבר קבוע כלל, "והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחווין^ל" ובטלות ונכנעות "לאלמתי", מצד חידושי התורה ע"פ דרך החכמה. ודבר זה נוגע לעילוי דרכו ע"פ חכמת התורה מדרכם ע"פ הנבואה וקדושת ישראל, מצד פעולות הידיעות שיוצאות מהם. ע"כ גדלה שנאתם, כי הם חשבו שקביעות הנהגת ההשלמה נחוצה דוקא ע"פ הנבואה, ועיקר השלמות הי' דוקא מצד קדושתן של ישראל העצמית. וממילא רצו שתהי' הנהגת הנבואה שולטת על התורה, ושהי' ביד הנביא להורות על כל משפט ולסדר כל הנהגה. וחשבו שדוקא בזה יושע ישראל, ויוכלו לדעת דרך ד' בידיעה אמיתית, לא ע"פ מהלך השכל האנושי בתולדות התורה. אח"כ הוסיף עוד בחלומו לראות ולהודיע מעלתו שהיא מעלת התורה

מ	זהר ויחי רטו. ועוד.	מד	קהלת ה ט (ושם: "לא תבואה", וכאן מובא כפי הדרש).
מא	ישעיה כז ו.	מה	מכות י.
מב	שבת קמה:	מו	בראשית לו ז.
מג	משלי יד, סנהדרין מב.	מז	קהלת יב יא.

על מעלתם מעלת הנבואה גם בהנהגה ושלטון על הטבע. כי השמש והירח ואחד עשר כוכבים שבהם נרמזו שתי רמזיות, כוחות הטבע כולם הבאים ככלל מתנועות הגרמים השמימיים, גם כח שליטתם שעליהם שזה רמזו במספרם, כמספר שבטי ישראל זולת יוסף, שהם משתחווים כולם לו, להורות כי גדל כח שליטת התורה על הטבע משליטת הנבואה, ששליטת הנבואה אינה כ"א לשעה בעשיית הניסים הפרטיים משא"כ שליטת התורה על הטבע היא שליטה קבועה וקיימת. וי"ל שזהו מה שאמרו לו אחיו אחר החלום הראשון שהוא חלום האלומות "המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו^ל". כי המלוכה ענינה הוא מצד חכמת המלך ועצתו החכמה, שראוי לבטל כל עצת זולתו להסכמתו ועצתו, כי כמלאך ד' המלך המולך ברצון השי"ת, אמנם הממשלה היא מצד כח ועז מלך, ע"כ מלך מלשון המלכה ועצה. ע"כ אמרו לו הנה חלום האלומות מורה על יתרון הידיעה שע"פ דרכן שדרכנו יתבטל נגדו, אבל אנחנו נכיר מזה שלא בזה יהי' סוף דבר, כ"א לענין הממשלה בהנהגה ג"כ תרצה לבטל ממשלתנו על הטבע מצד הנבואה שהיא מצד קדושה העצמית של ישראל אל הנהגתך, א"כ לא במלוכה לבד תספיק כ"א גם בממשלה. וכאשר פתרו כן הי', כי אח"כ סיפר להם ענין חלום השמש והירח וי"א כוכבים שמורה על ממשלתו עליהם ביחש ההכנעה של כח הטבע אל התורה ואל הנבואה. ע"כ דבר לא דברו בחלום השני, כי כבר ידעו כי זה יהי' סוף דבר ע"פ התחלת החלום הראשון.

והנה יוסף הביא את דבתם רעה אל אביהם, היינו כל החסרונות שיצאו אם תהי' הנהגת הנבואה שולטת על הנהגת התורה. והנה מקור מעלת התורה ומעלת הנבואה, כאשר נראה שהאבות והאמהות שניהם הורישו לישראל כל אחד קדושה מיוחדת. ונראה שמעלת התורה רק מכת האבות באה, כי אתא לאו בת תורה היא. משא"כ כח הנבואה, יד האשה, האם, גדולה בזה, כי לחומר הנאות לנבואה דרושה השלמת האם מאד, כענין "אשרי יולדתו" דריב"ח^ל, וכמו שאמרו חז"ל בסנהדרין ע"פ: "ומה בר נדרי^ל שהיתה נודרת שיהי' לה בן הגון לנבואה^ל". גם כ' רש"י בפי' החומש ע"פ: "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה^ל" בקול רוק"ק שבה, למדנו שהי' אברהם טפל לשרה בנביאות^ל, ונלמד משרה לכל האמהות שזכותן וידן גרמה כח הנבואה ביחוד. ע"כ אם

יהי' עיקר מעלת ישראל והנהגתן ע"פ התורה שהיא מכת האב, אין חילוק כלל בין השבטים שכולם בני אב אחד יעקב אבינו ע"ה, ולא ניכר שזע לפני דל. משא"כ כשתהי' עיקר המעלה ע"פ הנבואה, אז אף שודאי גם מעלת האמהות בלהה וזלפה גדלה מאד, שזכו לבנות בית ישראל, מ"מ לא הגיעה מעלתן למעלת האמהות, שהרי אמרו חז"ל: "אין קורין אמהות אלא לארבע^ל". א"כ מצד מעלת הנבואה, אם היתה היא העקריה, יש חילוק גדול בין בני הגבירות ובני השפחות.

ויש עוד ענין, שאם היתה הנבואה שלטת גמורה בכל עת ובכל שעה בכל הנהגה כוללת ופרטית, שהי' נמשך ענין מה שאי אפשר שימשך מצד התורה כלל. והוא כי קדושת ישראל ביחוסם היא הגורם הגדול להשראת שמו ית' עליהם, וכמש"כ "שבטי יה, עדות לישראל^ל" שם י"ה מעיד עליהם על יחוסם^ל. והנה הנבואה אפשר שתהי' מחייבת לפעמים מצד איזה תיקון שיצא זרע קדוש גם מביאה אסורה, וכאשר באמת נודמן שיצא יקר מוולל כמו אורו של משיח מלוט ובנותיו דוקא, וכיו"ב טובא. והנה אם דבר זה הינו לפרקים אינו כ"א תיקון, אבל שיהי' דבר כזה אפשרי בכל דור ודור, הי' ח"ו גורם אח"כ קלקול גדול ליחוסם של ישראל, והי' מונע מן השלמות המקווה להם ולא עוור. כי כח יד הנבואה ג"כ הוא מוגבל לעומת התורה שהיא ארוכה מארץ מדה וסוקרת עד סוף כל הדורות ותכליתם.

והנה מכל מצות בני נח שהן ע"ז וברכת ד' וש"ד וגזל ודינין ג"ע ואבמ"ה, בכלן א"א כלל שיהי' רוח הנבואה גורם להרוס איוו מהן בקביעות ובמקרה של פעמים תדירות. כי הלא רוח הנבואה מיד ד' ית' אשר כל דרכיו צדק ואמת הוא, ע"כ בע"ז וש"ד נקי וברכת ד', ודאי לא תצויר ח"ו פרצה מצד הנבואה. בגזל ודינים ג"כ הוא דבר שאין הדעה נותנת שתפרוץ ע"י הנבואה לפעמים תדירות כ"כ, עד שתהי' מזה הריסה לסדר המדינה ואושרה. אבל בג"ע כבר הקדמנו האפשרי מזה, ואיך הי' אפשר לצמח מזה דבר מר אם היתה שליטת הנבואה בלא הגבלת התורה כלל. ובאבר מה"ח הוא ג"כ דבר אפשרי, כמו אם יראה בנבואתו שזה החי טובתו ותיקונו ע"י צערו ותחיכת

מח	בראשית לו ח.	נא	סנהדרין ע:
מט	אבות פרק ב משנה ח.	נב	בראשית כא יב.
נ	משלי א ב.	נג	ברכות טז:
		נד	תהלים קכב ד.

9

אבריו, ומכש"כ בהלוח לזה סוד הגלגול ג"כ בבהמות כמו שכתבו המקובלים, שהדבר יתכן מאד. ואע"פ שלא הי' זה מחייב אכילת האבר, אבל תכלית איסור אכמ"ה י"ל שהוא למעט ענינו במציאות, וכמש"כ הרמב"ם שמשפטי התורה הם ע"ד הערמה מהשי"ת כביכול למנוע את הדבר הרצוי לפניו ית' למנועו ע"י מניעת דבר אחר שממילא ימנע המבוקש¹⁰. והנה תכלית אלה המצות לפי"ד הרמב"ן היא להציל לב האדם ממדות פחותות ורעות¹¹. והנה הנבואה שהיא עליונה מהדברים הטבעיים, אם היתה בלתי מוגבלת ועקרית בהנהגה אפשר שיצא מזה כמה פעמים ענין אכמ"ה (גם דוגמתו בדברים שהם נגד היושר המפורסם), ונהי' שהי' מתקן הרצוי לפניו בנבואתו אבל עכ"פ הי' נמשך מזה קלקול המוסר והמדות אצל הרואים ומרגילים עצמם בכמו אלה. וזהו הרצון בדברי חז"ל העמוקים שפירשו על "ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם"¹² א"ל "חשודים הן בניך על אבר מן החי"¹³. הכונה שלפי דרכם ורצונם בשליטת הנבואה בלא הגבלה, מצד עשות עיקר ההנהגה הבאה מצד עצם קדושת נפשיותיהם של ישראל לבד התורה, דבר זה אפשר להמשך. גם "תולין הן עיניהם"¹⁴, כונת הדברים עיני שלכם וראיית קדושת נבואתם לפעמים "בבנות הארץ"¹⁵, כמו שאירע לפעמים והי' לטובה רבה בכי"ב, אבל שיהי' דבר כזה נוהג בדורות קבועים, יצמת מזה צמת בלתי מבורך ח"ו. כי הנבואה מצד עצמה ודאי תתן האמת והטוב, אבל כשתהי' שלטת בלא גבול הלא יעשו על פיה בהכרח המעשים ע"פ תולדה קרובה המתחייבת ממנה, ומזה יוכל לצמח ח"ו הריסה גדולה. גם "מזולזלין בבני השפחות וקורין להם עבדים"¹⁶, שזה ג"כ נמשך מהגדלת הנהגת הנבואה ולעשותה עיקר, כי בני השפחות יהיו ירודים במדרגה מהם מצד מעלת הנבואה שהיא מצד מורשת האמהות ש"אין קורין אלא לארבע"¹⁷, משא"כ מצד מעלת התורה אב אחד לכלנו. וזו היא ג"כ הריסה באחדות ישראל שיהיו ניכרים בהם שבטים אחדים נגד חבריהם ולא יוכלו להשיג מעלתם כלל. כי אע"פ שהכביל השי"ת את שבט הלוי, היינו למלאות חובת ישראל, אבל לא שיהי' לאחד מעלה עצמית על חבריו שלא בתור ממלא ענין חבירו ועושה שליחותו. ע"כ בבנין המשכן שהי' רצון השי"ת להראות

צדקת יוסף בזה, וכי עיקר קדושת השי"ת בישראל ע"י התורה, נבחרו בצלאל ואהליאב, שזה מיהודה שהוא מעולה שבשבטים וזה מן בני השפחות, כדרשו חז"ל ע"פ: "ולא נכר שוע לפני דל"¹⁸, כדי להורות שמצד מעלת התורה כל ישראל משתוים יחד וכתרה של תורה הפקר לכל וכל הזוכה בו זוכה בדבר ששקול כנגד כולם. משא"כ אם היתה השלמות העקרית רק מצד הנבואה, א"כ אותן השבטים של בני הגבירות שלהם הכנה טבעית לנבואה מצד אמם היו העקרים בהנהגה, כי לא היה לזולתם במה להגיע אל מעלתם, משא"כ עכשיו כשנקבעה מעלת התורה לעקרית, ע"י התורה זוכים לכל. וזהו ש"מזולזלין הן בבני השפחות וקורין להם עבדים". ואמת הוא דבר החכמה אשר אמרו רבותינו בעלי הפלפול האחרונים ז"ל, שלדעת יוסף הי' דינם כבני נח לחומרא, והיו אסורים באבר מן השחטה שנחתך קודם שתצא נפשה כי בבי"ג במתה תליא, ולדעת השבטים דינם הי' כישראל"י גמורים, והיו מותרין בה, וזהו שאמר "חשודים הן בניך על אבר מן החי"¹⁹, שלדברינו עולה הכל בקנה חכמה אחד. כי לפי דעתם שעיקר ההשלמה היא רק ע"י הנבואה בכל המעשים, כדי שלא יצטרך האדם והכלל לסמוך על חכמה אנושית בדרכי החיים האמתים, כבר נשלמה בהם המעלה העליונה, שהרי היו שרי קודש ראויים לנבואה ורוה"ק, ע"כ הי' לפי"ד דינם כישראל"י גמורים שלא היתה עוד מעלה שגובה מהם. משא"כ לפי"ד יוסף, שעיקר המעלה השלמה היא התורה שהיתה אז עתידה להנתן לחק עולם, כ"ז שלא באו למדה טובה הזאת עוד לא באו עד שלמות מעלתם, וא"א שיהי' דינם כישראל לקולא ג"כ.

והנה כח הנבואה וכת התורה אינם מתחלקים כ"א בזמן הזה, כ"ז שאור התורה עוד לא נתגלה בשלמותו, וטעמי תורה הם יקרים בעוה"ז²⁰. משא"כ לעוה"ב כשיתן השי"ת דעה והשכל בלב כולם ויתן תורתו בלבנו, וכדכתיב: "נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה"²¹. ולענין טעמי תורה, יגלה השי"ת לעין כל עם ד' כבוד וזיו התורה בטעמי העליונים, עד שיהי' המשפט שעל פי הנבואה גלוי לכל כענין משפט התורה הפשוט, שזה עצמו הי' משפט התורה. ולא תהי' עוד הסמיכה ע"פ משפט השכל המסופק, כי יהי' השכל אור מאיר ע"פ קדושת התורה בלא שום מסך מבדיל מאור האמת. ושום תוצאות

סא איוב לד יט, בראשית רבתי מט טז. סג ע"י פסחים נ. ומהרש"א שם בשם סב פרשת דרכים, דרך האתרים, דרוש ראשון. סד ירמיה לא לב.

נו ע"י פירוש הרקנטי סוף פרשת צו "כל חלב שור", וע"י שער המצוות למהר"ר ראש פרשת ואה. נו מורה נבוכים חלק ג פרק לב.

11

רעות לא יהי' אפשר כלל לצאת מהשפעה גדולה כזאת, כי רוח הטומאה יעבור מן הארץ והלב יהי' טהור ומקודש בתכלית "ועמך כלם צדיקים"²². או לא יהי' מקום כלל לחילוק אלו הב' הנהגות. ואז באמת יתגלה לעין כל שמצד עצמה גדלה מאד מעלת ההנהגה ע"פ עצם קדושתם של ישראל, שממנה באה השפעת הנבואה, אלא שמחמת מגרעות שיש בעוה"ז מצד קיצור שכל האנושי ותגבורת התאוות ומדות הרעות, הי' צריך שתהי' הנהגה זו נגבלת כ"ז שהיו אלה המפריעים, אבל לעתיד יהי' הכל דבר אחד.

וזהו דבר הנבואה ביחזקאל (הפטרתי ויגש): "הנה אני לקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים וגו' ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד בידים"²³, שלא יהי' מקום לחילוק ופירוד אלה המעלות. וזהו ענין תרין משיחין, כי להגין על ישראל כ"ז שהרעות שולטות ולכלות כח הרע, צריך משיח בן יוסף ע"י כח התורה כ"ז שהיא עדיין מופרדת לעץ אחר, חוץ מעץ יהודה שהוא מצד עצם הקדושה של ישראל כמש"כ: "היתה יהודה לקדשו"²⁴, ואח"כ יהי' משיח בן דוד, שהוא יהי' הרועה את ישראל ע"פ מעלתם בהתאחד עץ יוסף לעץ יהודה, והנהגת הנבואה גם הנהגת התורה יחד יבאו בשלום. נמצינו למדין כי כח התורה, והחכמה שעל פי התורה במשפטיה, שזהו חלקן של יוסף אשר רוח אלהים בו מצד שכלו האנושי, הי' תכליתו של יעקב, כי באמת אח"כ יתגלה שזהו עצם קדושתן של ישראל ואמתת הנבואה. אלא שאי

אפשר להגיע לזו השלמות כ"א ע"י ההדרכה ע"פ התורה בדרך הפשוט כ"ז שלא נדע על נכון טעמי מצות, וא"א להשלים יחד בממשלה בלתי מוגבלת התורה עם הנבואה. ע"כ א"א כלל שתצא לפועל קדושתם של ישראל, כ"א ע"י כחו של יוסף שהוא העומד נגד המפריעים את ישראל מקדושתם ע"י אור התורה. ע"כ כל ישראל נקרא ג"כ על שמו של יוסף²⁵, והוא הי' הבכור במחשבה, שא"א כלל לכח קדושתם של ישראל להביא לכלל תכלית המכוון להם כ"א ע"פ דרכו בהיותו בר חכים. ומ"מ אח"כ יתגלה שתכלית קדושתם של ישראל מתאחדת עם אור התורה, ואור הנבואה הוא עצמו אורה של תורה. ע"כ כ"ז שהדברים צריכים הכנה, מי הוא המכין, יוסף, שכחו עומד בכל עת צרה שאו ענינו נפרד מענין כח יהודה והשבטים כולם, רק אח"כ יהיו לעץ אחד. ע"כ "הים לא נקרע אלא בזכותו של יוסף", שלא היו אז כלל בתכלית

המעלה, והי' הקטרוג גדול "הללו עובדי עבודה זרה וכו'"²⁶ ולא היתה הסגולה מתגלה כלל רק ע"י כח התורה שהיא הפקר וראויה לכל. אע"פ שמצד גסות ההטבעה בטומאת מצרים לא היו עדיין ראויים לאור הנבואה כלל, מ"מ גאלם השי"ת בודע בכת ועז של התורה, שאינה משקפת על השלמות של האדם מצד הכנתו כי היא מכשירתו למעלה יותר עליונה. ע"כ אמר הכ"י: "גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה"²⁷. ויקיים בנו השי"ת ברחמיו מה שכו': "יורכתי להם ברית שלום ברית עולם ... ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם"²⁸, ועינינו תראינה כי גדול כבוד ד' על ישראל, אמן.

סח זתר תרומה קע: וע"י מדרש שוחר טוב תהלים טו ה. סט יחזקאל לו כו.

סז תהלים קיד ב. סח ישעיה ס כא. סו יחזקאל לו יט.